

У свеце кніг

СІМВАЛІЧНЫЯ ПЯЦЁРКІ, або Як пагартаць гісторыю?

Евангелле, надрукаванае Пятром Мсціслаўцам.

Хочаце ўбачыць арабскі рукапіс XIV стагоддзя? Гэта самы стары (1377 год) рырэтэт у фондзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, які некалі захоўваўся ў гомельскай калекцыі графа Паскевіча. А можа, вам карціць даведацца пра самую старую кнігу беларускага паходжання?

Гэта богаслужэбны рукапіс праваслаўнай царквы — Мінея службовая на снежань. Пэўны час лічылі, што яна адносіцца да XVII стагоддзя. Але пасля даследчыкі высветлілі, што тады кніга рэстаўравалася: займела новы пералёт, таксама было ўзноўлена некалькі старонак. Прычым старажытны рэстаўратар імкнуўся стылізаваць пісьмо адноўленага фрагмента пад почырк арыгінала. Рукапіс аказаўся на два стагоддзі старэйшы.

А мо вас зацікавяць рэдкія старадрукі часоў Гутэнберга ці аўто-

культуры думку, што на такім абсталяванні нельга эканоміць. Калі ж дарагія вітрыны прыбылі з-за мяжы, іх трэба было падняць на трэці паверх пры дапамозе кранаў. Нахваляваліся тады супрацоўнікі бібліятэкі, бо ў той дзень быў моцны, штармавы вецер.

— Тут упершыню з'явілася магчымасць паказаць нам самім, беларусам, наколькі багатую кніжную спадчыну мы маем, — заўважыў падчас адкрыцця выстаўкі **намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Аляксандр СУША**. — Калі пра іншую спадчыну — мастацкую, архітэктурную, літаратурную — было багата манаграфій, каталогаў, паказальнікаў, пра кнігі ведалі найменш. На той час беларусы былі ўпэўнены, што ў нас нічога не засталася. Кнігі Скарыны ездзілі глядзець у Лондан, Пятра Мсціслаўца шукалі дзе заўгодна, толькі не тут.

Музей кнігі ўзяў на сябе пачэс-

ўся бібліятэка працуе на гэта сваё структурнае падраздзяленне, супрацоўнікі музея карыстаюцца навуковымі здабыткамі калег.

ЧАРОЎНЫ БІЛЕЦІК

Загадчык Музея беларускага кнігадрукавання — філіяла Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Славіна ГАЎРЫЛАВА заўважыла, што раней музеі былі пераважна прыватнымі, закрытымі, імі валодалі заможныя людзі. А сёння мы атрымалі білецік як самыя шануюныя князі, бароны, самыя вартыя людзі, якіх гаспадары запрасілі дакрануцца да сваіх скарбаў. Сапраўды, дзякуючы Музею кнігі любі наведвальнікі, у тым ліку самы юны, можа сустрэцца са старажытнымі кніжнымі багаццямі нашай краіны.

Выстаўка «5+5+5», то-бок п'янаццаць, сімвалічна абвяшчае юбілейную дату Музея кнігі, які пачаў працаваць пры бібліятэцы з 2006 года. За кожнай пяцёркай — пяць сюрпрызаў. За першай — унікальныя рукапісы. Акрамя вышэйзгаданых самых старажытных артэфектаў, што маюцца ў фондзе бібліятэкі, тут можна пабачыць адзін з самых цікавых помнікаў — «Тайна тайных», або «Арыстоцелевы вароты» XV стагоддзя. Ён складаецца з твора перакладной беларускай літаратуры, а таксама з артыкулаў, якія прысвечаны варажбе, прадказанням, утрымлівае астралагічныя даныя і табліцы. Тэкст упрыгожаны выявамі сімвалаў задзяка і планет. На палях шмат пазнак, зробленых рознымі почыркамі ў XVI—XVIII стагоддзях, што сведчыць: зборнікам часта карысталіся. І сам рукапіс, і запісы яго чытачоў падказваюць: кніга была створана і захоўвалася на беларускіх землях Вялікага Княства Літоўскага.

На выстаўцы таксама экспануецца Скрутак паморскі стараверскі XIX стагоддзя даўжынёй 11 м 70 см — і гэта адзіны прыклад пісьмовага помніка старавераў, які, паводле сведчанняў, выкарыстоўваўся ў асяродку вернікаў Сібіры, Браншчыны і Гомельшчыны.

Арганізатары вырашылі паказаць у тым ліку і кнігі, звязаныя з сусветнымі кніжнымі традыцыямі: кніга-потхі на пальмавых лістах XIX стагоддзя прыбыла з Індыі. Пласцінкі, надпісы на якіх рабіліся завострым інструментам, звязаны паміж сабой скураным матузком і змяшчаюць сакрэты народнай індыйскай медыцыны (Аюрведа).

У Нацыянальнай бібліятэцы захоўваецца 10 кніг Францыска Скарыны, выдадзеных у Празе ў 1517—1518 гадах. Яны былі набыты ў 1925 годзе ў Ленінградзе ў мясцовага бібліяфіла Камарніцкага. Адна з іх — Біблія. Чатыры з гэтых кніг выстаўляюцца на юбілейнай экспазіцыі.

Тут жа і Евангелле, надрукаванае Пятром Мсціслаўцам у Вільні ў 1575 годзе. Гэта першае і адно з найбольш дасканалых выданняў друкарні Мамонічаў. Друкарская праца Пятра Мсціслаўца, які працаваў тут у 1574—1576 гадах, у далейшым паўплывала на развіццё

кніжнай гравюры. Так, у Евангеллі гравюры з выявамі евангелістаў выкананы ў асаблівым стылі фігурных выяў.

Сёння толькі дасведчаныя асобы могуць ведаць пра старадрук Аляксандра Гваньіні «Хроніка еўрапейскай Сарматыі». Хоць гравюры (выявы гербаў, князёў, батальных сцэн), напэўна, вядомыя любому школьніку — іх запазычваюць у сучасныя падручнікі менавіта з гэтай кнігі. «Хроніка еўрапейскай Сарматыі» — адна з першых друкаваных гісторый беларускіх зямель. Яна выйшла пад аўтарствам гісторыка і вайскоўца, які быў камендантам Віцебска і займаўся ўмацаваннем абарончых пабудоў.

Вартае ўвагі і першае прыжыццёвае выданне знакамітага трактата нашага суайчынніка і тэарэтыка артылерыі, аднаго з заснавальнікаў сусветнай ракетнай балістыкі і касманаўтыкі Казіміра Семановіча «Вялікае мастацтва артылерыі». Між іншым, кніга, прадстаўленая на выстаўцы, надрукавана ў Амстэрдаме ў 1650 годзе! Даследаванне, якое ўключае гравюры з малюнкамі, створанымі па эскізах аўтара, было перакладзена на многія еўрапейскія мовы.

Таксама ў пяцёрку старадрукаў увайшоў «Гербарый», надрукаваны ў Майнцы ў 1484-м Петэрам Шоферам, які пачынаў працаваць з еўрапейскім першадрукарком Іаганам Гутэнбергам. «Гербарый» паходзіць з Нясвіжскага кнігазбору Радзівілаў.

У топ-5 рэдкіх трапілі кнігі з аўтографамі Максіма Багдановіча і Марка Шагала. Апошні пакінуў дароўны надпіс на кнізе, якая выйшла ў Парыжы ў серыі «Новыя француз-

рацыямі да рамана амерыканскай пісьменніцы Гарыет Бічэр-Стоў «Хачіна дзядзькі Тома».

Яшчэ адна кніжка-малеча на выстаўцы памеру 100 на 65 мм. Гэта зборнік вершаў Сяргея Законнікава, Анатоля Экава і Алеся Пісьмянкова з дароўнымі надпісамі аўтараў. Дадзеная кніга існуе ў адзіным экзэмпляры. Яна зроблена ў 1999 годзе і перададзена ў фонд Нацыянальнай бібліятэкі.

ПРАМОЎТАРЫ КНІГІ

У свой юбілей Музей кнігі сабраў навукоўцаў, калег і сяброў за круглым сталом. Акрамя супрацоўнікаў сталічных музеяў, з якімі Нацыянальная бібліятэка ладзіць сумесныя праекты, прыехалі госці з раённых і абласных цэнтраў, каб разам абмеркаваць будучыню музеяў, абмяняцца вопытам.

Прафесар кафедры этналогіі, музейалогіі і гісторыі мастацтваў БДУ Аляксандр ГУЖАЛОЎСкі заўважыў, што сёння ўсё часцей пачынае выкарыстоўвацца тэрмін «музейная індустрыя», і калі раней бізнес і музей падаваліся несумяшчальнымі, то цяпер выкладаецца курс «Музейны менеджмент».

Музеі робяць вялікі ўнёсак у адукацыйную сферу. Так, Музей кнігі абуджае цікавасць да кніжнай спадчыны і чытання ўвогуле, шмат увагі надае дзіцячым праектам і выходзіць будучы чытачоў. Ужо назапашаны вопыт музейна-педагагічных праектаў, і сёння яго трэба вывучаць і пашыраць, выкладаць курс музейнай педагогікі ў ВНУ.

Тацяна РОШЧЫНА, якая доўгі перыяд узначальвала аддзел рукапісаў рэдкіх кніг і старадрукаў Нацыянальнай бібліятэкі, падзялілася перагледзенымі стварэннямі музея пры бібліятэцы. Думкі аб неабходнасці такой установы яшчэ ў 1980-я гады на старонках прэсы выказваў тагачасны загадчык аддзела рэдкіх кніг Ігар Жолудзеў. Стварэння па яго ініцыятыве выстаўкі «Мікола Гусоўскі і яго час» і «Гартаючы вечныя старонкі» фактычна былі першымі спробамі музейных праектаў, але ў старым будынку катастрафічна не хапала месца. Разглядаліся планы аб стварэнні музея на базе Пушкінскай бібліятэкі на вуліцы Інтэрнацыянальнай, але ў складаных 90-я здзейсніць задуму не ўдалося. Супрацоўнікам бібліятэкі таксама давалася адстойваць сваю ідэю перад Мінікультуры, якое прапаноўвала стварыць музей беларускай літаратуры. Музей кнігі павінен быў працаваць зусім у іншым кірунку.

Як заўважыла **загадчык навукова-экспазіцыйнага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Вольга ГУЛЕВА**, яе ўстанова ўдзяляе вялікую ўвагу не проста асобным кнігам як выніку працы аўтараў, але і цэлым пісьменніцкім архівам. Сёння кніга аб'ядноўвае многія ўстановы, з'яўляецца найважнейшым сродкам масавай інфармацыі, адукацыі і вельмі важным элементам культуры. А ў супрацьпапулярны заваць кніжную культуру значна прасцей і цікавей.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ.

Адкрыццё выстаўкі.

граф Максіма Багдановіча на адзіным яго прыжыццёвым зборніку «Вянок»? Максім перадаў кнігу свайму сябру Мікалаю Какуеву, у сястру якога Ганну быў закаханы. У 1971 годзе сын Ганны Мікалай Лілееў асобнік з каштоўным аўтографам перадаў бібліяграфу Нацыянальнай бібліятэкі, даследчыцы спадчыны Багдановіча Ніне Ватацы...

Усе гэтыя скарбы можна пабачыць на выстаўцы «5+5+5», якая днямі адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы. Мэта выстаўкі — паказаць самыя каштоўныя, але пры гэтым амаль невядомыя экспанаты з фондаў Нацыяналкі. Некаторыя з іх выстаўляліся толькі аднойчы і, зноў экспанаваным будучы, відаць не хутка, усё ж рукапісы і старадрукі патрабуюць асаблівага абыходжання, і важна захаваць іх для нашчадкаў.

Першая пісьмовая згадка пра Музей кнігі была зроблена ў 1929 годзе на планах архітэктара Лаўрова, які праектаваў будынак на Чырвонаармейскай, дзе бібліятэка працавала да 2006 года. У плане на трэцім паверсе як музей былі пазначаны два памяшканні. Гэта мара спраўдзілася, толькі калі Нацыянальная бібліятэка перабралася ў вялікі сучасны будынак. Наталля Марцінкевіч, якая ў 2005—2007 годзе ўзначальвала аддзел музейна-экспазіцыйнай дзейнасці, згадала, як здабывалі адмысловыя вітрыны для будучага музея, бо старадрукі патрабуюць спецыяльных умоў. Музейшчыкі адстойвалі перад Міністэрствам

ную місію — паказаць, наколькі багатую кніжную спадчыну мы маем. На працягу 15 гадоў у яго сценах адбыліся цудоўныя выстаўкі, якія не проста адкрывалі багаты кніжны свет, але і выхоўвалі інтэлектуалаў, абуджалі гонар за сваю краіну. Можна згадаць цудоўнае святкаванне 500-годдзя кнігадрукавання, якое рабілася супрацоўнікамі Музея кнігі, аддзелам выставачнай дзейнасці ды іншых структурных падраздзяленняў. Помнікі прыбывалі з розных куткоў свету. Адны толькі выданні Скарыны (больш чым пяцьдзясят кніг было прадстаўлена) упершыню вярталіся з шасці краін. Дзякуючы Музею кнігі сюды падцягнуліся і маштабныя сусветныя праекты. Калі запрацавала выстаўка «Беларусь і Біблія», за адзін месяц у Музей кнігі прыйшло каля 30 тысяч наведвальнікаў, і гэта на невялікай выставачнай пляцоўцы! Былі і іншыя вельмі ярскія праекты з інтэрактывам, супрацай з дзеткамі. На працягу апошніх гадоў развіваецца музейная педагогіка. Многія праекты аказаліся сапраўды наватарскімі. Паступова ўстанова абзавялася сябрамі, якія пачалі перадаваць экспанаты, у тым ліку прадметы нахшталь старых пёраў і чарніліц.

Нават у часы ковіды кожная выстаўка ў Музеі кнігі збірае шмат наведвальнікаў. Гэта сапраўды феномен беларускай культуры, прытым музей фактычна не мае сваёй калекцыі — ён найперш паказвае фонды Нацыянальнай бібліятэкі. Хоць можна сказаць, што і

Зборнік «Вянок» з аўтографам Максіма Багдановіча.